Prethodno priopćenje
UDK 930.271:930.75KONAVLE=003.349»10/11«
Primljeno: 1.7.1997

Branko Fučić i Niko Kapetanić
Rijeka i Dubrovnik

GLAGOLJSKI NATPIS U KONAVLIMA

Tvrđava Sokol, koliko je zasad poznato, zabilježena je prvi put 1391. godine, u listini kojom su humska vlastela Sankovići darovali Dubrovniku Konavle s Cavtatom.[1] S obzirom na brojne ostatke rimske keramike zacijelo je već u rimsko doba postojala utvrda koja je kontrolirala važnu prometnicu od Epidauruma prema unutrašnjosti.[2] Kasnije, vjerojatno za vlasti dukljanskih vladara, utvrda je obnovljena. Godine 1423/6., u sklopu Konavala, došla je u okvire Dubrovačke Republike, igrajući važnu ulogu u njenoj obrani. Dubrovčani su tijekom 15/16. stoljeća srušili dotadašnju utvrdu te izgradili novu, čiji ostaci se vide i danas. Utvrda je napuštena nakon velikog potresa 1667. godine. Tad su žitelji okolnih sela koristili kamen s utvrde za gradnju svojih kuća i crkve u neposrednoj blizini.

Tako se moglo dogoditi i da je pronađeni kamen s glagoljskim grafitom bio ugrađen u zid crkve. Godine 1990. porušena je dotadašnja ruševna crkva Male Gospe, smještena neposredno uz tvrđavu Soko, a sagrađena nova.[3] Tom prilikom otkriven je ulomak mramora, plosnata kamena krhotina debljine 3,5 cm s glagoljskim zapisom (grafitom). Ulomak je teško oštećen jer je kamen odlomljen pa je završni dio teksta nepoznate duljine izgubljen. Autor glagoljskog teksta koristio je ploču sa starim rimskim natpisom, što dokazuju ostaci slova s druge strane ploče. Djelomično su sačuvana samo dva slova iz posljednjeg retka (....VL....).

Tekst se sastoji od osam sačuvanih redaka. Budući da je donji dio ploče prelomljen, vide se samo ostaci osmog retka. Nedostaje i dio sedmog retka, a čitanje, odnosno analizu sadržaja natpisa, otežava i činjenica što je izgubljen početak teksta.

Po svoj prilici natpis je nastao u doba dukljanske vladavine Konavlima, dakle tijekom 11. ili 12. stoljeća, svakako prije smrti cara Emanuela Komnena 1180. godine, kad je prestala bizantska zaštita nad tim područjima, a već nastupilo razdoblje raške ekspanzije, započeto 1168. godine kad je na raško prijestolje došao Stefan Nemanja. Paleografska obilježja, s elementima trokutaste glagoljice,[4] također indiciraju da je natpis nastao u tom razdoblju.

[1] Fr. Miklosich, *Monumenta Serbica spectantia historiam Serbiae Bosnae Ragusii.* Viennae: apud Gulielmum Braumüller, 1858: 217-218.

[2] D. Živanović i D. Vuković, »Soko-grad u Konavlima.« *Anali Historijskog instituta JAZU u Dubrovniku* 3 (1954): 376; Lukša Beritić, »Tvrđava Sokol u Konavlima.« *Anali Historijskog instituta JAZU u Dubrovniku* 10/11 (1966): 104.

[3] I stara crkva izgrađena je na ruševinama još starije krajem prošlog stoljeća, kada je za gradnju korišten materijal sa tvrđave Sokol. L. Beritić, »Tvrđava Sokol u Konavlima...: 103-134.

[4] O trokutastoj glagoljici govori Marica Čunčić, datirajući njezin nastanak u 9. stoljeću. Vidi: Marica Čunčić, *Metodologija analitičke paleografije i osnovni oblik glagoljskog pisma.* Zagreb: doktorska disertacija, 1985. Citirano prema: Darko Žubrinić, *Hrvatska glagoljica.* Zagreb: Hrvatsko književno društvo sv. Jeronima (sv. Ćirila i Metoda), 1996: 89.

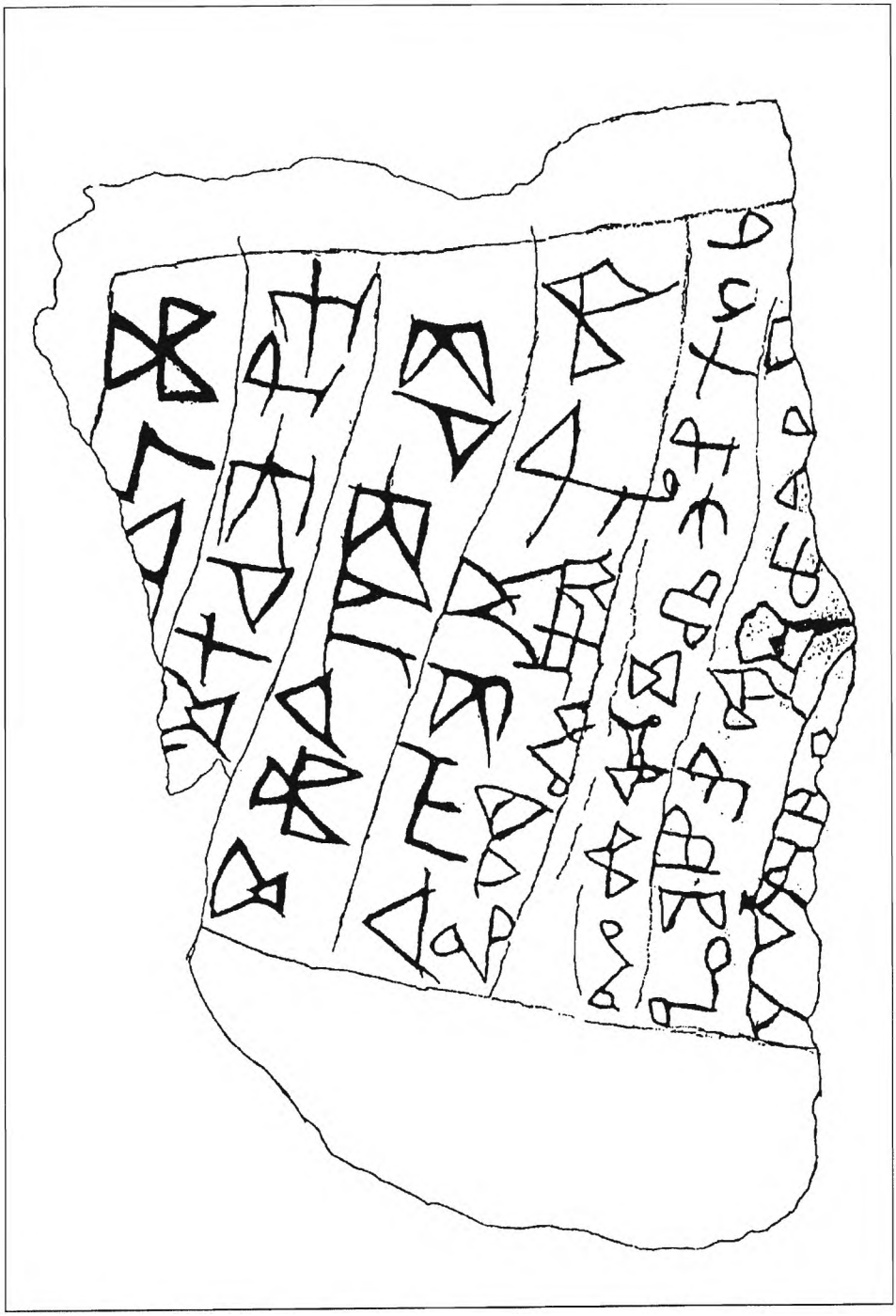

Ovaj natpis posebno je važan jer je riječ o prvom pronađenom glagoljskom natpisu istočno od linije Trogir-Bihać. Po svoj prilici on potvrđuje tezu da je osim sjevernoga puta kojim je glagoljica dolazila u Hrvatsku iz Moravske, postojao i njezin južni put iz Bugarske i Makedonije, pa preko Hercegovine i dubrovačkog područja, prema našim sjevernim krajevima, prema Krku i dalje sve do Svetoga Petra u Šumi, u Istri. Ovim putem uz glagoljicu je u Hrvatsku istodobno dolazila i ćirilica, što potvrđuje i nekoliko ćiriličkih slova na natpisu. Na nešto mlađim, ćiriličkim natpisima ispred crkve Svetog Đurđa u Popovićima, u Konavlima,[5] nalaze se i dva glagoljska slova što potvrđuje gornju tezu, ali i dokazuje da je ćirilica na ovim prostorima istisnula glagoljicu već tijekom 13. stoljeća, za raške dominacije.

S obzirom na važnost koju ovaj glagoljski natpis može imati za hrvatsku povijest (a i povijest glagoljskog pisma), a pogotovo imajući u vidu mjesto njegova pronalaska, želimo ga podastrijeti znanstvenoj javnosti kako bi se ubrzala mogućnost njegove analize i tumačenja, koje, s obzirom da je riječ o insertu, vjerojatno neće biti nimalo lako.

[5] Vid Vuletić-Vukasović »Starobosanski nadpisi u Bosni i Hercegovini.«, *Viestnik hrvatskoga arheologičnog društva* 14/1 (1892): 5-7.